

Am
santana
É S C Ó P I A

AA
IENT

4 Am Ch - P 2

Ann
santanyi
ÉS CÒPIA

AJUNTAMENT DE SANTANYI
BALEARS
ARXIU

Nº

CONVIT

Un cop s'acosten els dies de les festes de sant Miquel em diau convocar tots els calongins i amics a tuir de la jola de la festa, la nostra festa per excel·lència.

Veniu tots a participar de la ovibança, sortiguem al carrer amb les famílies calongina, a gaudir amb força o senzillament escoltant amb els nostres leons utilitzant la nostra fe i amb una estimació profunda per la terra nostrada any amb llaurant un diumè sempre millor i ple d'esperança.

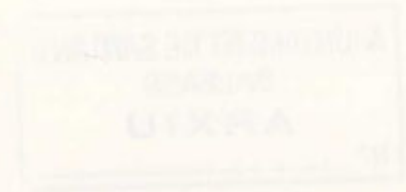
Bon agrait per la col·laboració rebuda de tants d'amics, només em queda desitjar-vos unes bones festes i demanar a Déu, salut, pau i bé per a tots.

Molta d'anys,

Marc Valbona Adrover

CALONGE, 1992

FESTES DE
SANT MIQUEL

Am
santanyi
ÉS CÒPIA

CALONGE 1922

MR. SEBASTIÀ VALLBONA I ADROVER
DE CA'S SENYOR (1871 - 1925)

Missioner a l'Argentina del 1902/1903 al 1922

Amb molta de colla, aquest any, al 50è aniversari del descobriment i consegüent evangelització de Catalunya, fem un homenatge als calongins que, amb els seus pares, foren les primeres missions dels primers evangelitzadors catalans.

CONVIT

No pensem que calgui fer un homenatge a la festa de Sant Miquel em plau convocar tots els calongins i amics a fruit de la joia de la festa, la nostra festa per excel·lència.

Veniu tots a participar de la gaubança, sortiguem al carrer i facem de la plaça la llar de tota la família calongina, a on corrent, ballant, encoratjant amb força o senzillament parlant amb els amics, facem pública la nostra fe col·lectiva i ens ratifiquem en la nostra identitat de poble que, dia a dia, passa rere passa, fent camí i amb una estimació profunda per la terra nostrada ens anem llaurant un demà sempre millor i ple d'esperança.

Ben agraït per la col·laboració rebuda de tants d'amics, només em queda desitjar-vos unes bones festes i demanar a Déu, salut, pau i bé per a tots.

Molts d'anys,

Marc Vallbona Adrover

Com a llegenda, ens inspirem amb un folletó publicat amb motiu del Tercer centenari de la canonització de Sant Isidre, conrador, titular i patró de S'Horta.

Sabem que el 5 de juny de 1922, amb motiu d'aquest centenari, a S'Horta es celebrà una solenne, amb serrat a càrrec de l'insigne historiador Mr. Oriol Basca i Adrover. També ens consta que:

«Cursó la missa major el Rt. D. Sebastià Vallbona, amb de

Mn. SEBASTIÀ VALLBONA i ADROVER DE CA'S SENYOR (1871 - 1925)

Missioner a l'Argentina del 1902/1903 al 1922

Amb motiu de celebrar-se, aquest any, el 500 aniversari del descobriment i consegüent evangelització d'Amèrica, volem fer un homenatge als calongins que, amb els anys, seguiren les petjades missioneres dels primers evangelitzadors espanyols.

No podem oblidar que de Mallorca han sortit grans missioners de fama internacional. Basta recordar als insignes Beat Ramon Llull, Beat Juníper Serra i, com és natural, a l'il·lustre prelat santanyiner, el franciscà Bisbe Verger.

De Calonge també han sortit personatges emprenedors (homes i dones), que un dia decidiren deixar el seu poble, família i la seva terra, i travessaren els oceans fins a arribar a terres llunyanes per desenvolupar el seu ministeri evangelitzador.

Entre aquests, i com recordàvem al programa de festes del 87, ara fa cinc anys¹, es troba el nostre parent Mn. Sebastià Vallbona i Adrover, de Ca's Senyor.

La seva biografia no la reproduïrem, doncs ja quedà prou detallada al breu estudi que férem llavors.

Basti afegir el que hem pogut esbrinar sobre Mn. Sebastià, de llavors ençà.

Casualment, ens topàrem amb un fulletó publicat amb motiu del «Tercer centenari de la canonització de Sant Isidre, conrador, titular i patró de S'Horta»².

Sabem que el 5 de juny de 1922, amb motiu d'aquest centenari, a S'Horta es celebrà ofici solemne, amb sermó a càrrec de l'insigne historiador Mn. Cosme Bauçà i Adrover. També ens consta que:

«Cantà la missa major el Rt. D. Sebastià Vallbona, nadiu de

Ca's Senyor, de Calonge, recentment arribat de la República Argentina, després d'haver exercit per espai de quasi vint anys el ministeri parroquial a les novelles poblacions dites Correa, Humberto 1.º i Sta. Teresa de Jesús, a la Diòcesi de Sta. Fe. L'assistiren com a diaca i subdiaca els Rts. D. Francesc Binimelis, de Ca'n Vella, vicari de s'Arracó, i D. Mació Adrover de Ses Aigos. Feren interessant acte de presència al mateix acte religiós, els membres de la Excma. Corporació Municipal de Felanitx...»³.

Partint d'aquestes dades que ens facilità aquest esplèndid descobriment, tot d'una ens posàrem amb contacte amb els rectors de les esmentades parròquies. De les tres de les quals teníem notícia, ens arribaren atentes contestacions de dues d'elles: Correa i Humberto 1.º. De Sta. Teresa de Jesús, no rebérem resposta, i, per tant, no en podem dir res.

Sabem, per exemple, que fou el primer Rector de l'església parroquial de Correa, a la província de Santa Fe, a l'Argentina. Aquesta església, havia estat inaugurada el 9 de novembre de 1902 (El mateix any que D. Sebastià era ordenat prevere al palau episcopal de Ciutat). I segons ens escrigué el seu actual rector, el primer indici clar que tenim de que ja regentava aquesta parròquia és del llibre de Noces de la parròquia, on consta que el 24 de març de 1908 casava un matrimoni d'allà. L'endemà, també inaugurà el llibre de Baptismes, batejant un infant. Per altra part, ens informen que l'última data per la qual sabem que encara era a Correa, és dels darrers baptismes que celebrà, el 28 de maig de 1911.

Hem de dir que la superfície d'aquest districte (Parròquia) és d'unes 32.000 hectàrees (uns 320 kms².) i, actualment, tenen una població aproximada de 7.000 habitants. El poble, complí el seu primer centenari d'existència el 22 de novembre de 1975, i actualment perteneix a la Diòcesi de Rosario (antigament, a la de Santa Fe), ambdues pertanyents a una de les províncies més riques i vastes dels Nord d'Argentina, Santa Fe⁴.

D'aquest poble, s'en degué anar a Humberto 1.º (Parròquia de Santa Margalida), on sabem que el 8 de juny de 1911, ja batejava una nina, filla de pares emigrants espanyols.

Allà, batejà 130 infants, durant el seu exercici sacerdotal, i casà 14 parelles. També presidí 29 funerals, dels quals 19 eren nins menors d'un any.

L'última data que tenim de la seva estada a aquesta parròquia és del 13 d'agost de 1912, dia que celebrà les seves darreres noces en aquest poble.

Altres dades interessants del poble d'Humberto 1.º és que té 5.000 habitants, el medi de subsistència dels quals és principalment la producció de llet, a través de l'explotació bovina. La diòcesi té uns 230.000 habitants, amb només 40 preveres. L'extensió és d'uns 500 kms. de nord a sud i 180 d'est a oest⁵.

Així i tot, sabem que les diferents poblacions de les quals tenia cura el nostre biografiat, estaven molt allunyades una de l'altra, com ja ressenyàvem a l'escrit de 1987, abans esmentat.

Hem de dir que fins que arribà a Correa, el 1908, i s'en anà d'Humberto 1.º, el 1912, no en tenim cap mena de notícia verídica. Només sabem que durant algun temps, també s'encarregà de la parròquia de Sta. Teresa de Jesús, de la qual no hem pogut saber-ne res, com ja dèiem més amunt.

Després, pel que ja hem apuntat a la breu nota del programa de S'Horta, degué retornar a Mallorca el 1922, on li encarregaren diferents tasques parroquials a pobles de la nostra contrada, la qual cosa li permeté poder residir a ca seva, i construir les Cases Noves de Ca's Senyor.

Res més, aquest és el petit homenatge que li hem volgut retre a D. Sebastià Vallbona, de Ca's Senyor, fent-vos arribar les úniques i lacòniques notícies que fins a nosaltres ens havien transmès les diferents fonts citades durant el present escrit.

No puc menys que agrair molt cordialment les atentes cartes que ens han fet arribar els preveres de l'Argentina que nosaltres havíem consultat, i que tant valuosament ens han servit a l'hora de redactar aquest comentari.

Josep Adrover i Vallbona.

¹ Programa de Festes de Sant Miquel. Calonge, Setembre 1987.

² Nota preliminar del fulletó titulat: «L'església de Sant Isidre, Conrador, de S'Horta». Reedició de 1969.

³ Primera nota de l'esmentat fulletó.

⁴ Extret de la carta que ens arribà de Mn. Ignacio M. Canavera, rector de Correa, datada el 22 de juny de 1989.

⁵ Extret de la carta que ens envià en Sr. Rector de la Parròquia de Santa Margalida, a Humberto 1.º, datada el 1 de novembre de 1989.

El Rd. Antoni Vadell «El Senyor Toni» i la Música a Calonge

Sovint han aparegut escrits sobre Mossèn Antoni Vadell, el *Senyor Toni*, com l'anomenam nosaltres, on es posa de relleu la seva gran dedicació a l'obra de la construcció de la nova església. Era un home de molt de caràcter, condeixible de Mossèn Antoni M.ª Alcover,... El caire escollit per esbrinar en aquesta ocasió és el del capellà músic: la música que ell feia, les cantadores, els càntics i les cobles que s'interpretaven en els seus dies.

És de suposar que apart de les seves participacions en algunes representacions músico-teatral i les lliçons de música que donava a alguns aïlots de Calonge i s'Alqueria, el *Senyor Toni* només es dedicava a la música per a la litúrgia. Cal dir, aiximateix, que la seva cultura musical era prou extensa a jutjar per les partitures que es troben a l'arxiu del cor de l'església. Obres per a piano d'Albéniz, partitures completes de òperes, còpies manuscrites de la seva pròpia mà d'obres per a orgue d'autors mallorquins, ofertoris, pastorelles, misses, parenostres i un enfilall llarg de càntics per a les celebracions de l'església.

A ca seva tenia un piano, que era dels capellans de Can Roca. El *Senyor Toni* podia tenir el piano mentre visqués. Per això, una vegada mort, el piano va tornar als hereus de Can Roca, concretament a Miquel Bennàssar, que era germà de l'amo en Tòfol Roca i, a la vegada, filloll del *Senyor Toni*. Miquel Bennàssar va anar a viure a ses Salines i allà va anar a parar el piano tan relacionat amb els capellans calongins.

El *Senyor Toni*, encara que està encarrugat de l'església de Calonge, era vicari de la parròquia de s'Alqueria Blanca i per tant era l'organista de la parròquia de sant Josep. I també fou durant molt de temps l'organista titular de l'església de Santanyí. L'orgue històric d'en Jordi Bosch, avui reconegut internacionalment, va estar en mans del nostre capellà de can Vadell.

L'harmòniom vell, que encara es conserva en el cor de l'església, va ésser adquirit en temps del *Senyor Toni*. No en sabem la data ni el que en varen pagar, sembla que provenia de la parròquia de Santa Eulàlia, de Ciutat.

Una vegada enllestides les obres de la construcció de l'església, al *Senyor Toni* li quedava més temps per dedicar-se a preparar els cants per a les funcions religioses.

Quasi totes les aïlotes i les nines que tenguessin veu formaven el grup de les cantadores. Els assaigs amb les grans eren els diumenges dematí i les nines hi anaven els horabaixes en sortir de costura.

Normalment cantaven a una sola veu, però per les festes grosses feien dues o tres veus. Aquelles que tenien la veu més aguda i més fina feien l'alt i la resta el baix. Pels anys vint i tants hi va haver un grup de cantadores de l'alt que eren de sentir, com na Maria Adrover, de Can Verro, na Maria Vadell, de Can Roca, na Francisca Rigo, de Can Blonquet i sor Margalida de sant Josep.

Les vegades que feien tres veus, sor Leonor i sor Pelaia eren les que feien la tercera, la més greu de totes.

Per aquelles saons, les festes més grosses de l'any eren, la festa del Cor de Jesús, la festa de les Filles de la Puríssima, el dia que acabava el mes de Maria i la festa de Sant Miquel. Més envant es va afegir la festa de sant Josep en la que hi havia *quaranta hores* i era celebrada amb tota solemnitat. Perquè el *Senyor Toni* pogués tocar l'harmòniom i dirigir els cants, els dies de gran solemnitat, a més del predicador extern, venia qualque capellà de s'Alqueria Blanca o de s'Horta a ajudar a dir la missa i a confessar.

El dia de la cloenda del Mes de Maria, que solia ésser el dia de l'Ascensió, feien la festa de les Filles de la Puríssima. Per a les aïlotes i sobretot per a les cantadores, aquest era el dia gran per excel·lència i preparaven els càntics amb més esment que mai. A l'horabaixa amb l'església plena de gom a gom, les aïlotes, amb el millor vestit i la medalla de Filles de la Puríssima al pit, plenes de fe i de devoció mariana, es disposaven a celebrar la seva festa. Entre Ave-Maries i Salves, aquestes eren algunes del cants més habituals:

De las gracias la Madre te llaman...

Lo prometí, soy hija de Maria...

Salve del Mundo Señora...

Con guirnalda de místicas flores

a tu altar acudimos Maria,

están llenas de dulce ambrosia

y a su cáliz presta su cuadril. (?)

Am
santanyí
ÉS CÒPIA

*Entre el bello clavel encendido,
la azucena, la espléndida rosa
y el fragante jazmín, ruborosa
otra flor aparece gentil.
Es azul como azul es el cielo
y es el sí de mi amor ascendiente,
no me olvides la llama ferviente
que te abraza en el fuego de amor.*

Per la festivitat del Cor de Jesús també es feien solemníssimes celebracions religioses. A la sortida de sol, missa de comunió general, a mitjan dematí ofici solemne, amb el cant de la Missa de *Angelis* i el decapvespre cantaven *Vespres*, feien processó amb el Santíssim i per acabar el cant d'acció de gràcies, *Te Déum laudámus*. En el cant del *Té Déum*, primerament s'alternava un verset cantat i l'altra versiculat, quasi sempre a càrrec de na Maria Adrover (que ara es la madona Maria de Can Frare). Més tard es cantaven les dues parts, una els homes i l'altra les dones.

A la vigília de sant Miquel i a la de sant Antoni, cantaven *Completes*, també un verset les dones i l'altre els homes. El *Senyor Toni* acompanyava amb l'harmòni i l'amo en Francesc Grimalt, de Can Marines, era el que entonava el *Jube Dómnne benedicere*.

Per cantar en els funerals es va formar un petit cor d'homes que quasi sempre rebia l'ajut de cantadors alqueriablancs, convidats pel *Senyor Toni*. Els primers cantadors calongins foren: En Simó Adrover Rigo, Vellana; en Bartomeu Vallbona Adrover, de Cas Senyor; en Rafel Rigo Adrover, Blonquet i en Francesc Grimalt Vadell, de Can Marines.

Entre els alqueriablancs citarem en Pere Pons que anava a aprendre de tocar el piano amb el *Senyor Toni* i que més tard fou l'organista de s'Alqueria Blanca.

L'any 1927 o el 1928 a Calonge varen cantar, per primera vegada, *La Sibila*, la Nit de Nadal. Na Francisca Rigo Adrover, de Can Blonquet fou la primera persona que va interpretar aquest nostrat cant en el nostre poble. També, el dia dels Reis a l'horabaixa, na Francisca va repetir el cant a la plaça, davant l'església, on els joves del poble representaren l'obra *L'adoració dels Reis*.

Les cantadores també participaven amb parts musicals, en les comèdies que es representaven a l'església vella. *Juana de Arco* i *Santa Inés*,

foren de les que tingueren més resò. Les monges duien el cap davant i ensenyaven les comèdies. Per la seva banda, el *Senyor Toni*, se'n cuidava d'ensenyar les cançons a les cantadores. Per aquestes ocasions duien el piano de la casa del *Senyor Toni* a l'església vella. Havia d'esser a braços, perquè per dur-lo amb carro s'exposaven que amb els sotrats l'instrument es desafinàs o es fes malbé.

Els cants que solien cantar moltes de vegades no tenien relació amb l'obra que representaven, sinó que eren per cantar en els entreactes i donar més rellevància a l'esdeveniment.

Entre les cançons que interpretaven n'hi havia una que no hem pogut saber si era en francès o en italià, a l'estribillo diu: *Funiculí-funiculá*. altra que ens sembla una sardana diu:

*Sota un cel pur i esplendent,
vora la mar rumorosa,
tot guaitant a sol eixent
hi sonriu ma pàtria hermosa.
N'és tot l'any verger en flor
n'és la gent robusta i sana
lo clavell n'és un pa d'or
brunyit per la tramuntana.
Aquí viu tothom feliç
aquí reina el bé de Déu
i d'aquest bell paradís
puc ben dir que em som l'hereu.
Oh ma patria ampurdanesa
jo som fill que tany només,
som puntal de ta riquesa,
ai de tu si jo faltès.*

Dissortadament un atac de gota va deixar el *Senyor Toni* quasi impossibilitat per tocar el piano o l'harmòni, només podia emprar la mà esquerra, i això va esser un entrebanc pels petits cors de cantadors i cantadores, perquè a més, el capellà que el substituï no tenia massa condicions per a la música. Malgrat tot, la llavor que ell havia sembrada va quedar, en Macià de Can Paulo, en Bartomeu des Clos i l'amo en Francesc de Can Marines, durant molts anys, han continuat la tasca que havia començada el *Senyor Toni*.

Calonge, agost de 1992
Marc Vallbona

Am
santoni
ÉS CÒPIA

dm
santanyi
ÉS CÒPIA

Sant Miquel

**-Lloat sigui l'impuls teu,
fort Cabdill, perquè en l'onada
de ta capa virolada
s'hi revincla l'urc de Déu.
Pit de flama i front de neu
¿brolles foc o pau exhales?-**
**-Foc i neu- preuades gales
del meu caure agemolit-,
puix, fent sanctus, m'ha florit
el goig vibrant de les ales.-**

Llorenç MOYÀ GILABERT

DE LA HISTÒRIA DE CALONGE

Rememrança de Mossèn Antoni Vadell a S'Alqueria Blanca

Miquel Pons

Fins ara ma mare, Maria Bonet i Barceló, de 93 anys, ha servat una memòria venturosa. Com si ho hagués après avui recorda les lliçons de sor Miquela Ripoll —la mare Miquela— i les de sor Ludovica, tants d'anys mestre a la costura de les monges de s'Alqueria Blanca, que l'any 1928 va rebre l'homenatge literari de les seves alumnes, a damunt els escales de l'església, per haver acomplit les noces d'or del seu magisteri. Ma mare, com deia, té present nocions de gramàtica, d'història, de geografia, d'història sagrada, ... I ja no diguem la memòria per cantar les cançons de l'església, les cançons de feina, romanços com *Sirvana se paseaba*, *A casa de ca mon pare, ferum ferireieta*, ... *Hi havia un gran senyor*, ... La família de ma mare vivia molt a prop de la vicaria, de la rectoria a partir de 1913 i de temps enrera un avantpassat havia fet d'escolà, el que vol dir que hi havia una bona relació, jo afegiria una familiarització, entre el capellà de torn, vicari, rector, regent, ecònom i Ca s'Escolà.

Molts de detalls de la història eclesiàstica i l'altra petita història de s'Alqueria Blanca jo l'he apresada per via oral i directament de la família de ma mare, des dels meus anys més tendres, primer de la besàvia Caterina Sbert i les seves companyes de rosari a la tarda, la madona Caterina des Cup i la madona Antònia de Can Bielot, que em feien dir sermons rimats damunt una cadira d'ametler, després de la meva padrina Maria Barceló, Escolana, i de ma mare quan ja tenia interès per saber coses del poble i m'havia picat l'agulló de la curiositat per les coses locals.

Per parlar-me dels sojorns de mossèn Antoni Vadell i Adrover, *el senyor Toni*, de Calonge, a s'Alqueria Blanca, com organista i també enllaç sagremental entre les dues esglésies, em venia, com anell al dit,

les converses constants amb ma mare a la posada de la mar, a Cala Figuera, a l'ombra del pins, refrescada pel salitre marí i aromatitzada per la flaire suau de la vellutada cerera i el baladre, herència de Consolació. Mossèn Antoni Vadell va ser batejat pel vicari Gabriel Mora, a s'Alqueria Blanca, el 15 de febrer de 1861. Juntament amb mossèn Antoni M.ª Alcover, l'àngel de la llengua i de la rondalla, reberen el presbiteriat el 1886. No conec cap nomenament a favor de mossèn Vadell. Es diu que en temps del rector de Santanyí, Mateu Llobera i Guasp (1887-1901), el feia anar a tocar l'orgue a les completes de sant Jaume. Possiblement al mateix temps servia l'església de s'Alqueria Blanca. El 1887 forma part de la *Junta de caballeros*, de s'Alqueria Blanca amb el vicari Gabriel Mora, mossèn Gabriel Rigo, entre altres. El 1902, com els capllans de la diòcesi, i des de s'Alqueria Blanca, envia l'50 com almoïna per a la restauració de Sant Joan de Laterà. Segurament que l'any 1904, pel setembre, anà a Sant Salvador de Felanitx, amb un miler de persones de Santanyí i de s'Alqueria Blanca. L'any 1914, aperseix a la fotografia de la peregrinació de calongins i alqueriablancuers a Lluc per portar-hi la bandera i demanar aigua de pluja, amb els altres preveres, el rector Bartomeu Alcover, i don Damià Rigo, de Can Barres. Tot fa pensar que els seus contactes en s'Alqueria Blanca foren intensos i perllongats des del temps dels vicaris Gabriel Mora, Miquel Llinàs, Mateu Togores, Joan Ginard, el rector Bartomeu Alcover que a causa d'haver-se romput un braç li fou necessari tenir regents com Damià Rigo, Bartomeu Cardell, Gaspar Aguiló, Sebastià Guasp, també ecònom després de la mort d'Alcover, i les bones relacions encara durant l'ecònomat de mossèn Bartomeu Guasp.

Mossèn Sebastià Guasp, de Llucmajor, era poeta, també ho era l'altre ecònom mossèn Bartomeu Guasp, i potser que des de la seva vila nadiua portàs a la parròquia de s'Alqueria Blanca la tradició del *Sermó de s'Enganaia* del matí de Pasqua, que es vincula amb el senyor Toni Vadell.

Cristo ha ressucitat.

El cel està ple de glori.

*Tocau l'orgue senyor Toni
que es sermó està acabat.*

Moltes d'aquestes referències són recordades per ma mare i amb fidelitat m'han estat repetides una vegada i altra. La plena de les relacions de mossèn Vadell amb s'Alqueria Blanca esdevenen durant la

infància, adolescència i juvenesa de ma mare que es casà el 1926, amb Sebastià Pons.

A la pregunta si les eixides del *senyor Toni* a s'Alqueria Blanca eren sols els diumenges i festes grosses, ma mare respon:

—Oh Déu meu! i molts de dies de sa setmana perquè a més d'organista arreglava es papers des noviis, des batiaments i des morts de Calonge.

Pels *enterros*, primer es de Calonge venien a s'Alqueria Blanca, com pels batiaments i nocés, i es carreró de Ca s'Escolà s'omplia de carros de parei carregats de madones endolades.

I ma mare conta...

—El *senyor Toni* venia amb un carretonet i un cavallet negre estelat —més tard amb una egueta blanca— l'arraconava dins sa païssa de sa rectoria, on l'abeurava. Moltes de vegades venia a peu amb un gaietet. Si hi havia *quaranta hores* o dues festes seguides romania a sa rectoria o anava i tornava. Tal vegada es rector l'anava a cercar amb es seu carretó i cavall, ...

No record que predicàs mai. Deia alguna missa de dol al temps que es cantaven salves pels altars i el *Tota pulchra* o el *Magnificat* davant la Puríssima. Lo seu era tocar l'orgue i fer-nos cantar. Tenia bona veu i sabia entonar molt bé. Li feia gràcia un vici que movia es cos i es braços fent-se pujar sa roba amunt. Tenia bon caràcter. Era pacient. No s'enfadava. Tocava l'orgue sens mirar es papers. Feia qualque broma. Feia bon cap de taula. No era massa agradós de cara. Donava una mà an es capellans. Assèjavem en el cor o davant sa capella del sant Cristó. Si anàvem a Calonge per les Verges, amb ses monges i ses nines i ses cantadores el visitàvem i ell tocava es piano i cantàvem. Ens mostrà moltes cobles i una missa nova que no record si era sa *Missa de Pius X* o de *Fonts bonitatis*. Quan tocava es girava i cantava amb noltros.

Totes ses festes tenien ses cobles apropiades. Llavors es feien festes molt solemnes. Pel Cor de Jesús es feien se cinc visites a cinc altars que eren a Can Barres, Ca l'amo en Joan Beato, Ca l'amo en Guillem Carles, Can Tomeu Fuster, s'Escolà i a l'església. Adornaven molts ets altars i hi havia un sermonet davant cadescun. Pel mes de Maria era gros. Es final escaia el dia de l'Ascensió, per mos des segar, i tothom entregava una rosa a la Puríssima i cantàvem:

FESTES DE SANT MIQ

Programació dels actes a celebrar els dies
sota el patrocini de l'A

DISSABTE, DIA 19

A les 17'30. III Cursa Popular «SANT MIQUEL 92». Organitza l'Associació «Es Majoral». Programes apart.

A les 19'00. Inauguració de les exposicions: IMATGES CALONGINES, fotografies de Jaume Gual; i mostra de randes fetes per les dones de la Tercera Edat. Patrocina: Conselleria de Cultura, Educació i Esports.
Centre Cultural.

DIUMENGE, DIA 20

A les 6'30. Concurs de pesca amb volantí en barca, per a afeccionats locals.

A les 16'30. Passetjada amb bicicleta. Calonge - s'Alqueria Blanca Portopetro - Es Fortí de Cala Llonga. Berenar de pa amb oli, meló i begudes per a tots. Visita a la fortificació amb unes explicacions de la seva història. Tornada per Cala d'Or.

A les 19'00. Ballada de pagés amb el grup RAIGUERS de Binissalem.

DIVENDRES, DIA 25

A les 20'15. Conferència BARCELONA-92 ASPECTES MÈDICS I TÈCNICS.

Conferència amb diapositives sobre l'experiència viscuda en la XXV Olimpíada de Barcelona a càrrec dels Doctors BARTOMEU MARÍ, metge del COOB i TEO CABANES, metge de l'equip espanyol de ciclisme en pista.

Centre Cultural.

DISSABTE, DIA 26

A les 16'00. Tirada a Coloms, organitzada per la SOCIETAT LOCAL DE CAÇADORS. Programes apart.

VENTA DE PESCADO FRESCO,
CONGELADO Y
TODA CLASE DE MARISCOS

Carrer de Ca'n Roca, 10
Teléfono 657128

CALONGE

AGUA DE MANANTIAL

Font Sa Roca

Ca'n Roques Blanques (FELANITX) Balears

Font Roques Blanques, S. A.

BOHEMIA

CRISTALL - ESTUDI

TAULA I DECORACIÓ

Carrer de sa Taverna

CALONGE

EXCAVACIONES S'HORTA, S.A.

C/. Sol, 4 - Teléfono 575622

S'HORTA

Adrover Palmer, s.a.

Plaça Costa - Ses Puntetes, 3

Teléfono 657994

CALA D'OR

restaurant bar
bona taula
calonge 658202

HIPERMERCADOS

GIGANTE

CALA D'OR - FELANITX - CAN PICAFORT
SA COMA - SANTA PONSA - S'ARENAL

Bordoy
foto estudio

VIDEO PROFESIONAL

* *

Mayoral, 15 - Tel. 653082

07650 - SANTANYI

am
SANTANYI
ÉS CÒPIA

Taller

Barceló y Adrover, C.B.

C/. Rafael Adrover, s/n.
Teléfono 657319

CALONGE

Construcciones y Fontanería

ZUZAMA

* *

Camí d'es Camp d'En Ventura
Teléfono 657982

CALONGE

Autocares ROIG

(Autocares de lujo, aire acondicionado, calefacción)

Taxis RAFAEL

Rent a car

Avda. Tagomago, 4
Tels. 657400 - 657401
CALA D'OR

LAVADO AUTOMATICO DE COCHES Y AUTOCARES

Garaje Hnos. ROIG

Alquiler
de coches

Avda. Bienvenidos, s/n.

CALA D'OR

Tels. 657173 - 657400

FERSA

FERRETERIA - DROGUERIA
PINTURAS - MENAJE
ELECTRODOMESTICOS

Avda. Bienvenidos, s/n.

Teléfono 657572

CALA D'OR

LAVADO AUTOMATICO DE COCHES Y AUTOCARES

Garaje Hnos. ROIG

Alquiler
de coches

Avda. Bienvenidos, s/n.

CALA D'OR

Tels. 657173 - 657400

AUTOS DYNAMIC, C.B.

AGENCIA

RENAULT

CALONGE

RENAULT
EL PLACER
DE VIVIRLOS

*Les desea
Felices Fiestas*

C/. Sa Talaya, 1 - Teléfono 857393

CALONGE

IMATGE D'OR

REPORTAJES - CARNETS - FOTOCOPIAS
VIDEO CLUB - T. V. - HI - FI - DISCOS

ABIERTO TODO EL AÑO

Avda. Boulevard, 13 - Tel. 657758

CALA D'OR

INSTALACIONES Y MONTAJES ELECTRICOS
Exposición de APLIQUES Y LAMPARAS

eléctricas

Manresa SA

Distribuidor Oficial:

AEG - TELEFUNKEN - ZANUSSI - THOMSON - SANYO - CORBERO

*

C/. Ariel, 5 - Teléfonos 657859 - 657378

CALA D'OR

QUEL - CALONGE 1992

els 19, 20, 25, 26, 27, 28 i 29 de setembre,
ajuntament de Santanyi.

A les 18'00. VII edició del torneig de bàsquet entre els equips Calonge - Joan Capó (de Felanitx).

A les 21'00. Ball de saló amb l'orquestra ZARZA.

DIUMENGE, DIA 27

A les 11'00. Bàsquet minusvàlids. C.D. ILLES/A - C.D. ILLES/B.

A les 12'00. Concurs de coques dolces. Hi haurà premis per a les tres més bones i un premi per a la més ben presentada. Una vegada repartits els premis i a partir de la una, cada participant podrà recollir la seva coca i si o desitja la podrà compartir amb qui vulgui per menjar després del dinar de paella. Les coques s'han de presentar en el centre de la Llar dels Padrins entre les 10'30 i les 11'30.

Les coques estaran exposades en el bar del Centre Cultural.

A les 13'30. Dinar de paella per a tothom. Calongins i amics de Calonge, tots plegats compartirem la taula i la joia de la festa. Per poder dur una mica de control serà necessari comprar billets per una rifa que es vendran als cafès del poble. Hi haurà temps fins dia 22.

A les 17'00. Amollada d'aviram. Al Camp den Ventura.

A les 18'00 Feste per als majors. Nomenament de «L'AMO I SA MADONA» MAJORS DE CALONGE, a l'home i la dona més vells del poble.

Concert per la BANDA MUNICIPAL DE MÚSICA.

Ball pel grup local ES MAJORAL.

Refresc per a tothom.

A les 20'30. Patinatge artístic pel Grup de patinatge de SON RAPINYA. A la pista esportiva.

DILLUNS, DIA 28

A les 20'00. Futbolet Juvenils, CALONGE / CAS CONCOS.

A les 21'30. Partit de futbolet MEMORIAL MATIES CONTESTÍ de Cas Concós d'Es Cavaller: CALONGE / CAS CONCOS.

DIMARTS, DIA 29

FESTIVITAT DE SANT MIQUEL ARCANGEL

A les 11'00. Ofici Major. Presidirà i predicarà el Pare Antoni Martorell i Miralles, T.O.R., Membre numerari de la Reial Acadèmia de Belles Arts a Palma. La secció infantil del grup «Es Majoral» interpretarà el ball de l'oferta. La celebració s'acabarà amb el cant dels Goigs de Sant Miquel.

A continuació refresc per a tothom.

A les 16'00. Trencadissa d'olles, corregudes de cintes i jocs pels nins i nines. Amb el suport de "SA NOSTRA"

A les 17'30. Partit de futbol fadrins contra casats.

A les 20'30. Obra de teatre. «SIAU BENVINGUT» d'Alexandre Balles-ter interpretada pel grup «ES CADAFAL» d'Algaida.

Nota. La comissió organitzadora d'aquestes festes espera la participació de tots. També es reserva el dret de modificar el programa així com declina qualsevol responsabilitat dels esdeveniments que es puguin produir en el decurs de les festes.

Am
santanyi
ÉS CÒPIA

—O l'altra

*Dulcísima Virgen
del cielo delicia,
la flor que te ofrezco
recibe propicia.*

—Cantàvem altres cançons a la Puríssima.

*Estrella del mar
y guía del alma
que espera en tí.
Madre mía, madre mía,
vuelve tus ojos a mí.
Tú que sabes la amargura
del que llora sin consuelo,
tú que alumbras, Virgen pura,
la senda que lleva al cielo.
Vuelve tus ojos María*

...

—Altres les cantàvem per sa festa de ses Filles de Maria, que era es segon diumenge de juliol, o per la Immaculada.

*Luz de mis ojos,
oh prenda delicada,
cuando me veas,
al punto de la muerte,
venid, corred,
Madre Inmaculada
para alcanzarme
la dichosa muerte.
Tierna madre,
oh mi amor,
prenda querida
de mi corazón.*

*María o fanal de candor
que en los cielos
gentil figuras,*

...

—O

Adiós Ester, bella hermosa,
adiós, adiós. Adiós, adiós.
Judít esforzada,
adiós, adiós. Adiós, adiós.
Raquel agraciada,
adiós, adiós. Adiós, adiós.
De Jericó linda rosa,
adiós, adiós. Adiós, adiós.
Mi madre amorosa,
mi porte y mi guía,
mi consuelo,
adiós, adiós.
Adiós, Purísima reina,
adiós, adiós, mil veces adiós.

—El dia del Corpus, al moment d'alçar Déu, na Maria des Pins, na Francisca Ponsa i jo cantàvem *Oh misterium humile, facile...* Un predicador va dir que no havia sentit mai un càntic com es que havíem cantat. La mare Miquela Ripoll cantava amb ses cantadores. Quina veu! Era una veu d'àngel! Quan acabava sa processó del Corpus cantàvem es *Tedéum* i *Cantemos al amor de los amores*. Altres cobles del Bon Jesús eren: *Ulls del Bon Jesús mirau-me, ... Bon Jesús l'hermosa testa, d'espines coronat, ...* Per Nadal don Toni venia a matines. ¿Què hauríem fet a matines sense ell? Cantàvem villacets com *Horabaixa post el sol, La tortoleta vídua, ...* i

Colometes pures
i el místic vol,
hi ballen pressuroses
a son redol,
es mesclen amb els àngels.
L'estiverol,
la fina cadernera
i el verderol
piulant hi compareixen
i el rossinyol
faner canta que canta
vou-veri-vou
i el Nin se dorm.

—Moltes de vegades ens feia anar a sa rectoria després de dinar

per assajar lo que havíem de cantar a vespres o a sa processó. Era molt diferent d'ara. Record altres cobles com *Vamos niñas al sagrario, Estrella del mar, Dulcísima Virgen, Teresa plorava, Las huellas del caudillo enamorado, Oh José tu favor imploramos, ...*

—Record, diu ma mare, que els anys quaranta vaig anar a Calonge a una festa que feien al *senyor Toni*. Va parlar l'apotecari Bernat Llañeres i regalaren un quadro del *senyor Toni* a sa vicaria.

* * *

Fou un capaltard d'agost místic i sonor. Tant ma mare com jo ens sentírem traginats a altres èpoques. Ella, enjovenida, als anys llunyans, on quasi tot girava a l'entorn de l'església, de la festa solemne, endomassada i amb espirals d'encens, melodiosa de càntics que eixien de l'ànima, guarnida de capes pluvials i dalmàtiques, ... I jo vaig guaitar per la retxillera del temps contemplant un ahir, que sembla d'una altra galaxia.

Entre dues marededeus-92

Am
santanyi
ÉS CÒPIA

EL FORTÍ DE CALA LLONGA

Es diu que antigament des del castell de Santueri quedaven defensats Portopetro, Portocolom, i cala Llonga (1). Naturalment, des d'aquesta fortalesa l'únic que es podia fer era vigilar la mar, però no evitar un desembarcament.

El topònim ja existia el 1331, puix aquest any s'anomena l'alqueria Calallonga com a confrontant amb la de Calonge (2).

Dia primer de febrer del 1585 el Virrei visità Felanitx, Portopetro i *Cala Longa, que puede ser puerto de una buena esquadra de galeras, a donde tracé una torre y otra con el tiempo tracé (que) se haga entre Cala Ferrera y Cala Mitjana...* (3).

Mentres aquestes dues torres projectades es feien i no es feien, al manco hi havia alguns homes de guarda. Així, consta que per mor de la pesta, dia 16 de novembre del 1630 es posaren dos vigilants a cala Llonga (4).

A París, al castell de Vincennes, es conserva l'arxiu militar; conté un mapa de Mallorca fet pels serveis d'informació de Lluís XIV durant la guerra de Successió, el 1714.

A ell podem llegir: *Cale Longue. C'est par c'est endroit qui est le plus aisé a metre pied a terre.* Això demostra que encara no havia aquí cap fortalesa.

L'esquadra francesa, disgregada pel vent, dia 16 de juny del 1715 intentà desembarcar a Portopetro, però les senyals que feu el castell d'aquest punt ho impedí i un escamot de 2.000 homes prengué terra a cala Llonga (5).

Segons sembla, mesos abans, prevenguent l'atac, fou feta a la punta de Sa Galera, que és una mica més cap a Portopetro, una bateria provissional o de faixina (6).

El cert és que, com deia Dn. Miquel Ribes de Pina, i jo he demostrat, el 1740 es va fer a cala Llonga un reducte amb quatre canons i

tres garites sota la direcció tècnica de l'enginyer de l'Exèrcit Dn. Josep Muñoz (7).

Però tres anys després, esvaïdes les circumstàncies que motivaren l'edificació del reducte, dia 20 de juliol, Dn. Joan Barbonne, certifica que el comandant Dn. Jorge Bournat ha tornat als magatzems de Ciutat aquestes peces artilleres amb les corresponents carreretes, *ciento noventa y tres valas de a 16... ciento noventa y ocho valas del calibre de a 12, quatro juegos de armas..., dos sacatrapos, quatro cubichetes inútiles, doce cuñas de puntería, quatro cuñas grandes o cojines..., dos guarda fuegos de 16 y de a 12, seis pisones, 2 masos, dos cubos errados, una tina de batería, dos mil ducientos piquetes..., ocho barriles con pólvora mojada inútil, que después de enjugada pesó quatro quintales setenta y tres libras, quatro cajones de valas de plomo para fusil, de a 22 en libra, del peso de tres quintales sesenta y siete libras, y 2 libras de cuerda mecha, todo en peso de Castilla* (8).

Amb motiu de la pesta de Marsella (1720) es va ordenar que Porreres enviàs un home a guardar les marines de Manacor i altres set a les de Santanyi; però el 1752, havent-hi pesta a Salònica, s'ordenà que, a més, *por ser el puerto más peligroso de toda esa ribera*, Porreres enviàs dos homes més a cala Llonga. El juliol guardaven aquest punt els porrerencs Bernat i Joan Ripoll, però per estar malalt el primer, el substituïa Antoni Barceló (a) «Xuri», santanyiner; comptaven amb dues escopetes, deu bales amb pólvora només per a set tirs, i un corn marí per a donar l'alarma (9).

El 1769 els militars diuen que recorreguent les marines des de Portopetro cap a Portocolom primer vé cala Egos i *a un tiro de fusil de costa braba el caló de la Galera.* Després *está la punta llamada el Fortí y enzima de el una fortaleza enteramente demolida, como igualmente un quartel para una compañía que havia, de Ynfantería.* *Hai guarda secreta en el, puesta en Barraca con dos hombres, que es el uno el destinado en cala Moro, situada en el predio Sa Punta, de la comunidad parroquial de Sn. Nicolás de Palma, administrado por arrendador.* *A la rebuelta se encuentra cala Llonga y a la espalda de la guarda secreta y dentro Calallonga, la otra, llamada Sas pedras mortas.* Acaben diguent que a la platja desembarcà l'exèrcit que l'any 1715 conquerí el Regne de Mallorca (10).

Diu mon mestre en aquestes questions, mn. Rafel Caldentei,: no es

Així estava el Fortí l'any 1967, quan el vaig visitar per primera vegada.

probable que los elementos en tan poco tiempo como tendria de existencia hubiesen demolido hasta tal punto el fortín y el cuartel (11)

Però pens que sí és possible, puix sabem que dia primer de novembre del 1755 un terratremol que se sentí a tota la Península, acompanyat d'una onada, destruí Lisboa, i dia 31 de gener de l'any següent *ha vingut avís que en la vila de St. Anni la mar era entrada dintre la terra de mitje llogo, y dexà tanta copie de peix que las garrigas estaven plenes; fonch una one qui entrà dita aigo; el torrer de la torre pogué fogir, y la aigo li va omplir la torre y sen dugué una peñe qui pesave més de cent mil quintàs (12).*

Si l'onada arrebassà una roca que pessava unes 4.000 tones, també podria haver destruí la «torre» (o sia, el reducte, puix amb aquesta paraula s'anomenen les fortificacions provisionals, amb murades de terraplé i faixines), i, a més, ara per ara, no ens consta que a Santanyí ni a Ses Salines hagués d'esser reconstruída fortificació alguna més que aquesta.

Aquell mateix any arribaren a cala Llonga amb una barqueta deu cristians fugitius que eren esclaus a Alger i tingué lloc a la mateixa

Cala una batalla naval entre una fragata francesa de les que pretenien conquerir Menorca i dos vaixells del Regne Unit que ho volien evitar.

L'aventura acabà amb 13 britànics presos a Santanyí, puix havian botat a terra per a robar bestia (13).

L'any 1770, tement-se una gran invasió d'una potència estrangera, ja era en reconstrucció juntament amb deu barraques noves pels guardes marítims de Santanyí (14).

El 1784 encara era en obres (15).

A la fi, segons comunicació de dia 10 de setembre del 1793 enviada per Dn. Manuel d'Oms i Sentmenat al batle de Santanyí, puix la vila pagà part del cost, es donà per acabada la «Bateria nueva de cala Llonga» (16).

Aquell mateix any Carles IV havia declarat la guerra a la Convenció i dia 29 de desembre arribà a cala Llonga una fragata espanyola que pogué fogir de Tolon quan els francesos reconqueriren aquella base naval (17).

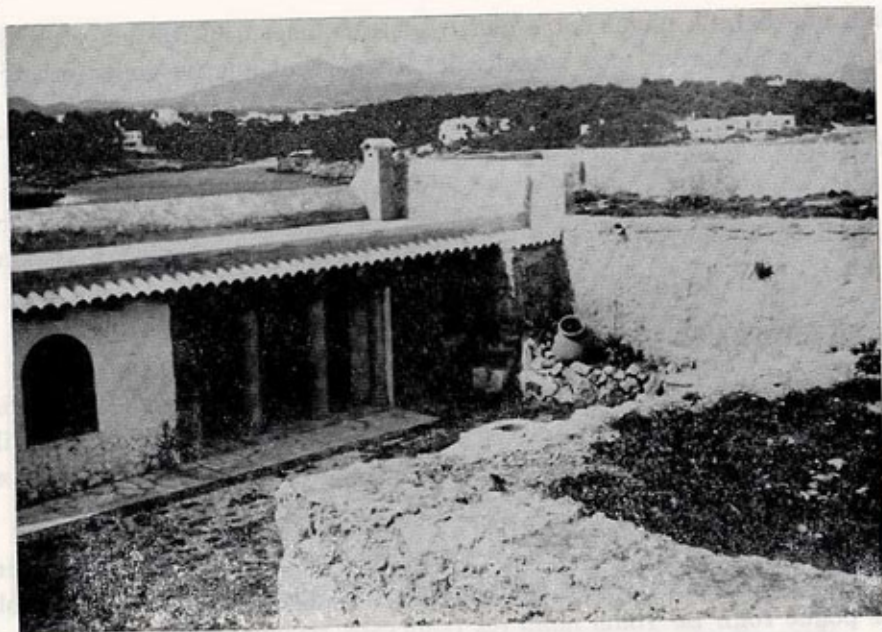
El 1797 desembarcaren a la Cala deu soldats desertors dels 26 que anaven a Menorca i es temia que es dedicassen al bandolerisme (18).

Freqüentment a la Bateria, si bé podia contenir un sergent amb 19 soldats i nou cavalls, artillers, i «torrers», no havia tropes i sí només un guarda marítim. Així, sabem que el 1805 la guardava un tal Josep Llares o Llases (19).

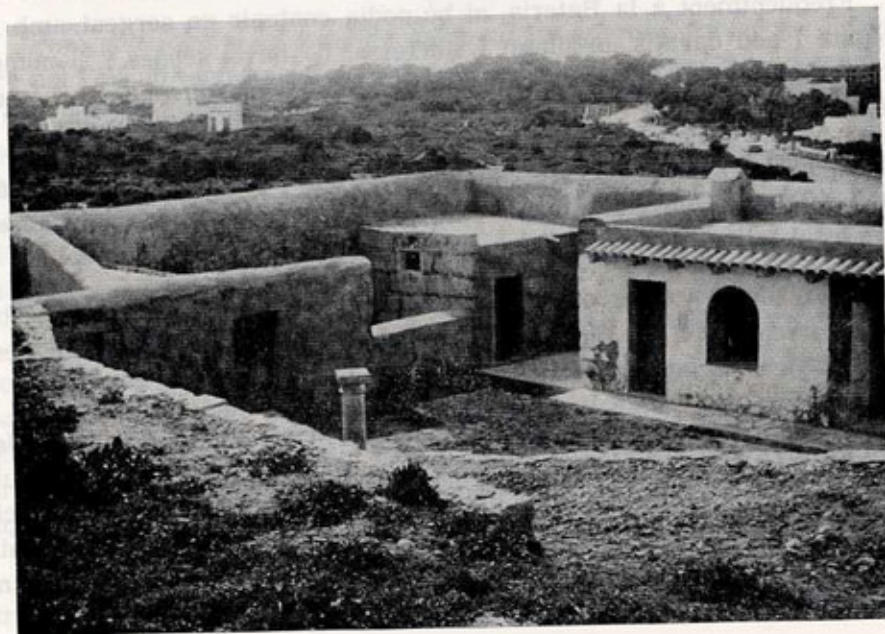
El 1832 hi havia quatre canons amb tres carregadors, 54 bales de canó, 44 pots de metralla, 3 quintars 60 lliures de pólvora, un fusell en bon estat, altre espenyat, i set bales de fusell.

L'any 1867 va esser desfet el Cos de Torrers de les Balears, i si bé l'Estat es va reservar algunes fortificacions marítimes, tal com aquesta Bateria (20), poc a poc les ha anat venent.

Per exemple: *se saca a subasta para su venta dia 26 de marzo del 1878 la torre de Cala Llonga con su terreno anejo, tancat de parets, cultivable, i d'una superfície de 1.072,22 m². S'adverteix que com l'edifici, de 686,44 m², era ruïnós i del seu enderrocament no es podrien obtenir materials aprofitables, cosa que és mentida, puix hi ha molts de cantons de marès, el tipus de la subhasta serien només 200 pessetes.*

Dos dels aspectes que mostrava interiorment dia 11 de març del 1973, quan era habitat per dona Margalida Costa Gispert.

Tot ho adquirí Dn. Lluís Castellà i Amengual, jutge municipal del districte de la Seu, per una pesseta més de les demanades (21).

Uns mesos abans s'havia enfonsat aprop del Fortí un vaixell anglès (22).

L'edifici és quadrat, de 26,20 mts. per banda i gairebé 2 mts. de gruixa a les murades; el portal, obert a la façana de Tramontana i dintellat, fa 1,90 mts. de fletxa per 1,50 de llum, i damunt té un matabà restaurat amb mal gust i sostingut per quatre permòdols d'època. La murada del Migjorn, que dona cap a la mar, té dues troneres: una en el cantó amb la del Llevant, i l'altre en el centre; a les de Tramuntana i Ponent, que donen cap a terra, hi ha 19 espitlleres, modernament paredades moltes d'elles. A la part interior hi ha, recolzades a les murades de Tramuntana i Ponent, unes habitacions que en temps de S'Arxiduc ja havien perdut les teulades, i a les altres dues un terraplé accessible per una rampa, amb tres plataformes empedrades pels canons, dos dels quals, els més petits, tiraven a barbada. D'aquestes plataformes, l'any 1808, dues eren de fusta i estaven podrides. Compta també amb una cisterna enmig de la clastra, feta després de 1850 (23).

El 1933, quan començava a nèixer la urbanització de cala d'Or, es començaren per ordre de la Comandància d'Enginyers de Balears els nius de metralladora de la punta Grossa (24).

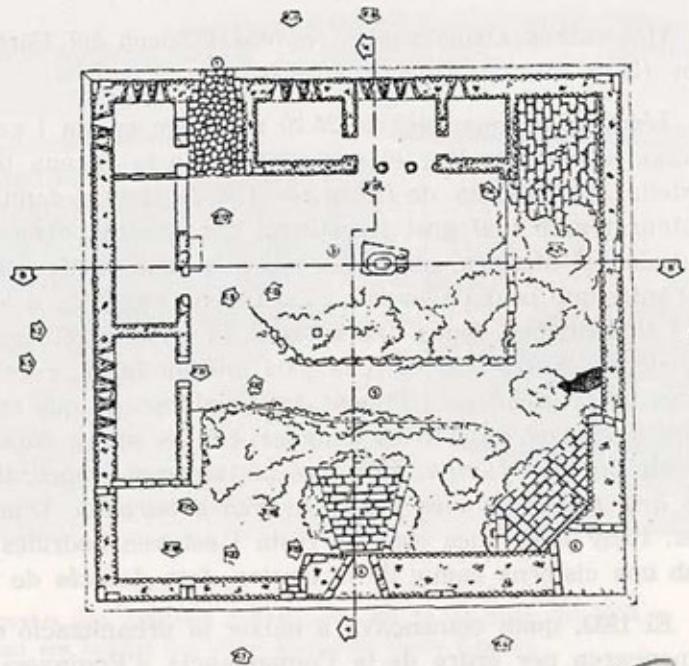
El 1970 el Fortí seria convertit durant poc més d'una dècada, puix el 1985 ja era completament abandonat i destrossat, en xalet, fent-s'hi algunes desafortunades intervencions, tal com l'obertura d'un nou portal (25). Tanta sort que els graffiti que decoren interiorment els seus murs foren respectats (26).

Finalment, només resta dir que dia 2 de juny d'enguany l'ha adquirit la fundació Illes Balears, que té la intenció de restaurar-lo (27).

Josep Segura i Salado,
llicenciat en Història.

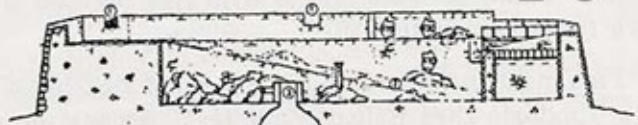
dm
santanyi
ÉS CÒPIA

FORTI DE CALA LLONGA

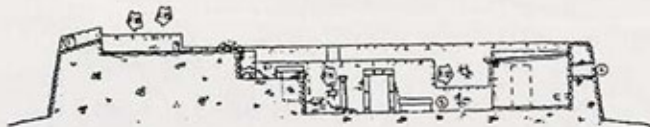
- ① PUERTA PRINCIPAL
- ② ASPILLERA
- ③ PATIO
- ④ CARONERA
- ⑤ RAMPA

am
santanyi
ÉS CÒPIA

SECCION B-B'

- ① CARONERAS
- ② RAMPA
- ③ CISTERNA
- ④ ASPILLERA
- ⑤ PATIO

SECCION A-A'

- (1) Joaquin M.ª Bover: *Noticias histórico-topográficas de Mallorca*. 1.ª edició, Palma, 1836, p. 51.
- (2) Ramon Rosselló Vaquer: *Cronicó Felanitxer (I)*. Felanitx, 1981, p. 99.
- (3) Ramon Rosselló Vaquer: «Visita de Dn. Lluís Vich, virrei de Mallorca, a les torres, homes d'armes i material de defensa», a *Fontes Rerum Balearium*, tom I. Palma, 1977, p. 309. (Existeix també en separata)
Tan important degué esser aquesta Cala que, sembla, a l'Antiguitat fou un port molt concorregut gràcies a la seva fondaria i a estar perfectament arrecerat dels vents. Recentment la draga ha tret més d'un milenar de monedes gregues, romanes i fenícies. (Tomeu Pons a *El Dia* del 14 d'agost del 1987)
- (4) Arxiu del Regne de Mallorca (A.R.M.), A.H. 5756.
- (5) Anne Blanchard: «L'Expedition de Majorque de 1715», a *Majorque, Languedoc et Roussillon*. Montpellier, 1982, p. 95 i 107.
- Pablo Piferrer y José Maria Quadrado: *Islas Baleares*. Tom III. (Edició de la Biblioteca Balear, volum XIV) Palma, 1949, p. 222.
- Pere Xamena i Fiol: *Rincones de nuestra historia*, tom III. Felanitx, 1970.
- Alvaro Campaner y Fuertes: *Cronicon Mayoricense*. Palma, 1881, (hi ha dues reedicions facsimils) p. 499.
- (6) Fernando Weyler Laviña: *Historia militar de Mallorca*. (Segona edició) Palma, 1968, p. 14.
- (7) Josep Segura i Salado: *La torre de cala Santanyi*. Palma, 1992, p. 40-42.
En realitat, si bé es va fer un reducte, amb les tres garites —probablement— de fusta, s'havia projectat com a bateria. (Melchor de Peramás y Guarro: *Yndice general de todos los papeles que existen en la secretaria del gobierno y Capitanía general del Reino de Mallorca*, (manuscrit) ps. 149 i 169).
- (8) Si bé vaig copiar a mà aquest document, conservat a l'A.R.M., R.P., *Expedientes militares de 1715 a 1760*, per les raons exposades a la nota 111 del meu llibre *Les torres de Sa Dragonera*, Palma, 1989, no puc donar la cita exacta d'on es pot trobar actualment.
Sembla que les bales de canó serien de pedra, puix unes quantes eren rompu-des, cosa que no hagués passat si foren pilotes de ferro.
- (9) A.R.M., A., XLVII, n. 1 i n. 34.
- (10) Biblioteca Regional Militar, ara en el castell de Sant Carles, manuscrit *Descripción de la costa*, f. 17-17v.
- (11) *Diario de Mallorca*, 19 d'agost del 1965.
- (12) Alvaro Campaner, Op. cit., p. 607.
- (13) Alvaro Campaner, Op. cit., p. 546 i *L'Ignorància*, n. 319, Palma, 18 de juliol de 1855, p. 4.
- (14) Jaime Lladó y Ferragut: «Notas sobre el fortín de cala Llonga», a la revista *Santanyi*, n. 95, del 13 d'agost del 1961.
- (15) Vicente Tofiño de San Miguel: *Derrotero por las costas de España*. Madrid, 1787, p. 204.
- (16) Jaime Lladó y Ferragut: *Noticias históricas de Ses Salines y de su comarca*. Mallorca, 1959, p. 72.
Bernat Vidal i Tomàs a «Moros en la costa de Santanyi», separata de la revista *Semana Santa en Mallorca*, Palma, 1964, diu posseir documentació que demostra que en la seva forma actual fou edificat el 1793.
- (17) Pere Xamena Fiol: *Anys enrera, segle XVIII, 2.ª part*. Felanitx, 1972.
- (18) A.R.M., A., XII, n. 822.
- (19) A.R.M., A.H. 2898.

(20) Archiducque Luis Salvador: *Torres y atalayas de Mallorca*. Palma, 1983, p. 76-77.

(21) *Boletín Oficial de la Provincia*, 16 i 26 de febrer, i 17 de maig del 1878. *Diario de Palma*, 23 i 31 de març del 1878.

Juan Llabrés Bernal: *Noticias y relaciones históricas de Mallorca*, tom V. Palma, 1971, p. 490.

(22) Miquel Pons: «Un naufragi de l'any 1878 glosat per Joan Obrador i Riera», a *Randa*, n. 10. Barcelona, 1980, p. 187-195.

(23) Luis Salvador de Habsburgo: *La costa Norte de Mallorca*. Palma, 1957, p. 110.

Es poden veure unes fotografies de Jeroni Juan Tous mostrant la seva situació cap el 1950 al *Corpus de toponimia de Mallorca* coordinat per Josep Mascaró Pasariu, p. 1949.

Una altra bona fotografia és a *Lealtad*, revista gràfica balear, Palma, 18 de juliol del 1963.

Poden veure-se unes interessants planimetries a Juan González de Chaves Alemany: *Fortificaciones costeras de Mallorca*. Palma, 1986, p. 131, 132, i 133.

(24) Cosme Bauzà Adrover: *Historia de Felanitx*. Tom V. Felanitx, 1943, p. 264.

(25) Cosme Aguiló Adrover: «Inventari de les fortificacions de Santanyí», al *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana*, tom XXXVI. Palma, 1978, p. 128.

(26) Andreu Ponç i Fullana: *Els graffiti del fortí de Cala Llonga*. Santanyí, 1969.

(27) *Ultima Hora* del 4 de juny del 1992.

alm
santanyí
ÉS CÒPIA

HAN COL·LABORAT:

L'Ajuntament de Santanyí	Bohemia, cristall-estudi, Calonge
Conselleria de Cultura, Govern Balear	FERSA, Cala d'Or
C.I.M. Comissió d'Esports	Autos DINAMIC S.L., Calonge
Es Crèdit	Fusteria Joan Rigo, Calonge
Casa Binimelis, Calonge	Moto-Sprint, Cala d'Or
Souvenir Maria, Cala d'Or	Toni Ganxo, mecànic, Calonge
Botiga Can Polla, Calonge	SERMAD'OR S.L., Cala d'Or
Aigües Sa Font des Teix, Bunyola	S'Estanc, Calonge
Taller Barceló Adrover, Calonge	Transports Rotger, Calonge
Llibreria Migjorn, Cala d'Or	Restaurant Cas Senyor, Calonge
ALMEGA, s'Alqueria Blanca	Cosme Julià, Xapa i pintura, Calonge
Bar s'Amarador	Bona Taula, Restaurant, Calonge
Forn Sebastià Adrover, Calonge	Cafeteria La Llar dels Padrins, Calonge
Imatge d'Or, Cala d'Or	Carpinteria Cebrián-Adrover, Calonge
Hipermercados Gigante	Bar Sportiu, Calonge
Autocares Roig, Cala d'Or	Coca Cola, Palma
Construccions Zuzama, Calonge	Amics de la 3.ª Edat, Calonge
Foto Bordoy, Santanyí	Associació Es Majoral, Calonge
Eléctricas Manresa, Cala d'Or	Estanc Miquel Taconer, Cala d'Or
Tienda Vallbona, Cala d'Or	«ES CRÈDIT»
Modas Janine, Cala d'Or	Modas Janine, Cala d'Or
Pescados Joan, Calonge	Rent Auto-moto, Cala d'Or
Supermercados Hnas. Palou, Cala d'Or	Cafeteria Neptuno, Cala d'Or
Construccions Macià Julià, Calonge	21 Boutique Veintiuno, Cala d'Or
«SA NOSTRA»	Garaje Hnos. Roig, Cala d'Or
Bar Nou, Calonge	DIES I COSES, Calonge
Font Sa Roca, Santanyí	Grup de ball Es Majoral, Calonge
Aigües Sa Figuereta, Calonge	Electro VIBA c.b., s'Alqueria Blanca
Germans Vallbona, fusters, Calonge	Cala d'Or-Exprés, Cala d'Or
Aigües Can Taconer, Calonge	Las Vegas, Cala d'Or
Bar Teléfono, Calonge	Excavaciones s'Horta
Comercial Palmer, Cala d'Or	Agencia Hnos. Rigo, s'Alqueria Blanca

am
santarém
ÉS CÓPIA